

1. שמות פרשת בשלח פרק טו פסוק כו.

וַיֹּאמֶר אִם-שָׁמוֹעַ תִּשְׁמָע לְקוֹלוֹ יְקוֹק אֱלֹהֶיךָ וְהִיָּשֵׁר בְּעֵינָיו תַּעֲשֶׂה וְהֶאֱזַנְתָּ לְמִצְוֹתָיו וְשָׁמַרְתָּ
כָּל-חֻקָּיו כָּל-הַמַּחְלָה אֲשֶׁר-שָׁמַתִּי בַּמִּצְרִים לֹא-אֲשִׁים עֲלֶיךָ כִּי אֲנִי יְקוֹק רַפָּאָה: 8

2 מאמר מן פתח יצחק

א. בכרכת רפאנו של שמנה עשרה המטבע הוא כי תחלתנו אתה. וצריך ביאור הלא הנימוק הזה של כי תחלתנו אתה שייך הוא לכל הבקשות ולמה נתיחד הוא דוקא לבקשת הרפואה? — הנה דעתו של המהר"ל היא כי ספור יציאת מצרים אין זה כגדר ספור שבחיו של מקום אלא ספור טובותיו של מקום ומעשי חסדיו עמנו. מפני שאי אפשר לומר דספור יציאת מצרים הוא ספור שבחיו של מקום משום שנגד זה ישנה הטענה של סיימתינהו לכולהו שבחי דמרך ולמי נאה לספר גבורות השם הלא רק למי שישמיע כל תחלתו. ונראה לדון באימה דשאני יציאת מצרים דשפיר יש לספר בה אפילו על דרך שבחו של מקום. דטענה זו דסיימתינהו לכולהו שבחי דמרך נתבארה בגמרא במשל למלך שיש לו כלי זהב ומקלסין אותו בכלי כסף. ומסתברא דאין זה שייך אלא אם הכלים הם מתשמישי המלך שרכש לו לצרכו, ועל כן יש כאן הפחתה כשמשבחין אותו בכלי כסף מה שאין כן באופן דהמלך קנה לו הכלים הללו אך ורק בכדי להתפאר בהם ולשם זה הציג אותם לראוה בפני כל, בודאי שהתפארות זו תהי' לפי השגתו של כל אחד ואחד, דכך הוא ענינה של מדת ההתפארות שהיא מכונת את דרכת לפי מדת השגתו של זה שמתפארים נגדו. ונמצא שאין שם טענה כי התהלה לא הניעה לגדל היקרות שבדבר שהרי ההתפארות לא תמצא אלא כפי גבול תפיסתו של זה שמתפארים בפניו. וממילא נמצא שביציאת מצרים אשר מפורש נאמר עלי' בתורה כי כל עצמה לא באה אלא לשם התפארות. משה אמר לפרעה התפאר עלי, וכן למען תספר את אשר התעללתי אין כאן מקום כלל לטענה שרק למי שמשגיג להשמיע כל תחלתו לו נאה למלל גבורות השם.

ב. והנה ענין הרפואה הוכמח לישראל בקשר עם יציאת מצרים. כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך כי אני השם רופאך. וממילא מוסיפים בכרכת הרפואה הנימוק המיוחד של „כי תחלתנו אתה“. מפני שכך היא המדה שכל מה שמשתייך ליציאת מצרים נעשה מתחלתו בכדי להתפאר ולהתהלל. והרי יש בדברים הללו תוספות הבנה בהך מילתא שאמרו חכמים דפסח נוטריקון פה סת. משום דחננים האותות והמופתים של יציאת מצרים הם הראשונים שמפורש נאמר עליהם שנעשו וכאו לעולם רק לשם התפארות. ותעש לך שם כהיום הזה. וממילא אין כאן טענה אפילו אם הם נאמרים כגדר שבחו של מקום. וחיינו שבפסח הפח סת ומשבח לפי גבול תפיסתו ואינו חושש שחקילום שלן אינו אלא בכלי כסף. ונוטריקון של פסח הוא פת-סת.

פעמים או ארבע מאות ותשעים ותשעה פעמים (ויתכן שנחלקו איך לעשות החשבון, אם משעת יציאת מצרים עד בנין בית המקדש או עד סוף כל הדורות או עד לאיזה שיעור אחר).

והוכחה ברורה לדברינו, היא ממה שפירש רש"י שמתו בשלשת ימי אפילה, ולמה לא מתו בזמן אחר, אלא שלא רצה הקב"ה שהמצרים ירגישו שמתו מבני ישראל, ולכן מתו וגם נקברו בשעת האפילה ולא הרגישו המצרים כלל בהעדרם. ואמנם אם נפרש את המדרש כפשוטו, שרובם של בני ישראל מתו באותה תקופה, בודאי אי אפשר שלא הרגישו המצריים בחסרון עצום כזה. אלא הדבר ברור כמו שפירשנו, שבאמת רק יחידים מתו, ולא היה מורגש חסרון גדול בגופו של כלל ישראל. ולדוגמא, אם אומרים שהנאצים הארורים ימ"ש הרגו ששה מליונים מאחב"י לפני נ"י שנה הנה היום אנו יכולים לומר שהרגו עשרת מליונים שהרי במשך החמישים שנה האחרונים היו כל הנהרגים פרים ורבים בבנים ובני בנים, וכן בשנים הבאות בכל שנה יתרבה המספר של חללי עמנו, ודמם ודם זרעם צועקים אל ה' מן האדמה. והוא ית' ינקום לעינינו נקמת דם עבדיו השפוך.

(יג, יח) ויסב אלקים את העם דרך המדבר ים סוף וחמשים עלו בני ישראל מארץ מצרים.

וברש"י (בפירוש הבי') חמושים מחומשים, אחד מחמשה יצאו ודי' חלקים מתו בשלשת ימי אפילה. ומקורו במכילתא וחמושים עלו אחד מחמשה וי"א אחד מחמשים ויש אומרים אחד מחמש מאות, עיי"ש. ובודאי שדבר זה תמוה מאד, שלפי דבריהם נמצא שמתו קרוב לשלשים מליון או שלש מאות מליון בני ישראל קודם הגאולה. ועוד תמוה שלכל הדעות נאבדו כמה מליונים מישראל א"כ היה זה אסון ומכה גדולה יותר מכל המכות שסבלו המצרים, אתמהה!

ונראה לפרש דבר זה ע"פ דברי רש"י על הפסוק (בראשית ד, י) "קול דמי אחיך צועקים אלי מן האדמה" שפירשו חז"ל (סנהדרין לז.) "דמי אחיך" דמו ודם זרעיותיו. וכן יש לומר כאן, שבאמת לא מתו אלא יחידים, שהיו בבני ישראל כמה רשעים גמורים שלא היו ראויים לגאולה, והם מתו בשלשת ימי אפילה, אבל אם היו נשארם בחיים היו מולידים כמה מליונים אנשים במשך הדורות, ועל זה נחלקו בעלי המדרש, אם היו יוצאי חלציהם ארבעה פעמים ששים רבוא או ארבעים ותשע

א. "ויהי בשלח פרעה". ואז ורק אז נזכר ענין לקיחת עצמות יוסף. והלוא הלקיחה היתה בליל ט"ו, ומכל מקום לא נתפרש הדבר בקרא עד לאחר סיפור יציאת מצרים, עד לפרשת רדיפת פרעה אחר ישראל. ואף על פי שאין כאן שאלה מבחינת הזמן, ונאמר מפורש בקרא "ויהי בשלח" שהוא בליל ט"ו, מכל מקום על הסדר בפרשיות אנו שואלים.

ב. ונראה לומר שפרשת "ויהי בשלח פרעה" עוד מורה על אפשרות של חזרה למצרים, והא ראה שרודף אחריהם להחזירם. וכל זמן "אז פרעה איז נאך א מחותן", ואם פרעה עוד מלוה אותם, (בשלח, לשון שילוח עם לוי) עוד צריכים שמירה מהשייכות עם פרעה. ויוסף הוא המסוגל להבדלה ממצרים (הוא יוסף העומד בצדקו²), וכדבריו של המהר"ל בביאורו על זה שיוסף ירד למצרים מפני מעלתו³. והוא שמצד הקשר הענייני נזכרה לקיחת יוסף דוקא בשעת "ויהי בשלח פרעה", יותר מאשר בשעת סיפור יציאת ליל ט"ו בתחילתה.